

и существует сама понятийная система человека (тезаурус его личности) и формируется, формулируется мысль (Л.С. Выготский). И.А. Зимняя определяет эту функцию как вербально-коммуникативную, реализуемую смыслопорождением и смысловосприятием. Все уровни данной функции как бы входят друг в друга, и их разграничение носит условный характер.

Выводы. Таким образом, коммуникативная компетенция является качеством личности, результатом ее умственной деятельности, содержит и отражает объективированные результаты предшествующего опыта, обуславливающие возможность дальнейшего совершенствования всех уровней деятельности индивида. Формирование личности посредством обучения иноязычному общению (формирование коммуникативной компетенции) ориентировано на становление смысловой мотивированной деятельности. Коммуникативная компетенция как свойство личности может формироваться и реализовываться в учебной речевой деятельности в процессе обучения иноязычному общению (Common European Framework).

Литература

1. Бердичевский А.Л. Оптимизация системы обучения иностранному языку / А.Л. Бердичевский. – М. : Высшая школа, 1989. – 101 с.
2. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во Академии педагог. наук РСФСР, 1956. – 519 с.
3. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку / И.А. Зимняя. – М. : Русский язык, 1989. – 219 с.
4. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранному языкам / Г.А. Китайгородская. – М. : Высшая школа, 1987. – 103 с.
5. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 277 с.
6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 260 p.

ЦАПОВ В.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНО-ОСОБИСТІСНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

З метою найповнішого аналізу педагогічних умов становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця необхідно звернутися до аналізу професійного становлення особистості фахівця взагалі. У педагогічній літературі професійне становлення зазвичай розбивають на такі етапи: а) підготовчий, довузівський; б) початковий, вузівський, який передбачає розвиток і формування основних професійно важливих умінь і властивостей особистості фахівця; в) основний, післявузівський, який передбачає розвиток усіх істотні можливостей особистості.

Зупинимося на більш детальному аналізі другого етапу – вузівського. Саме в період вузівського навчання усвідомлюються, актуалізуються й стають особистісним завданням студентів такі їхні власні здібності, як

особистісне самоврядування, самозбереження, самозміцнення, духовна моральна самостабілізація.

Особливу увагу в становленні ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця ми приділяємо юнацькому віку, у якому перебувають студенти під час навчання у ВНЗ. Цей вік є часом зацікавленим з погляду глобальних проблем сенсу життя в цілому й власного існування зокрема. Успішна самореалізація в цьому віці, як вважає М. Гинзбург, передбачає “ціннісну насиченість” [6], тобто наявність широкого аспекту ціннісно значущих, позитивних цінностей, наявність розвинутої Я-концепції як результату самопізнання, готовності до різноманітної творчої діяльності, усвідомлюється як можливість прояву себе та власної індивідуальності як наявність достатньо розвинутих комунікативних якостей особистості.

Студентський вік є завершенням юності. У цей період, на думку низки вчених (А. Вербицький, Н. Кузьміна, Ю. Мирославський, В. Моргун, С. Смирнов), ще завершується формування основних рис і особливостей особистості студента. На їх погляд, головне придбання юності – це відкриття свого внутрішнього світу, усвідомлення своєї унікальності, неповторності; спрямованість студентів на своє майбутнє, на свою професію, розвиток професійних здібностей.

Як зазначають учені-педагоги (В. Нікітенко, Б. Рикова, В. Сластьонін, Л. Фридман), особистість майбутнього фахівця характеризується п'ятьма потенціалами: пізнавальним, ціннісним, творчим, комунікативним, художнім. Сказане вище надзвичайно важливо для нашого дослідження. Разом із цим ми зосередили свою увагу на аналізі ціннісного потенціалу особистості фахівця крізь призму педагогічної теорії. Насамперед, важливим є ціннісний потенціал особистості, якого вона набуває в процесі соціалізації й утворює систему ціннісних орієнтирів. Це ідеали, життєві цілі та прагнення; творчий потенціал особистості, зумовлений виробленими вміннями й навичками щодо творчої дії, а також рівнем творчої ініціативи; комунікативний потенціал особистості, зумовлений товарицькістю, міцністю контактів, які встановлені з іншими людьми. Усе це виявляється в майбутніх фахівців при вирішенні завдань, що постають перед ними.

Мета статті – педагогічний аналіз сутнісної сторони педагогічного забезпечення становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця.

Зазвичай під “сутністю” розуміють головне, основне, визначальне в предметі, причини всіх змін, які відбуваються з ним при взаємодії з іншими предметами.

Ціннісно-особистісна орієнтація майбутнього фахівця, з погляду педагогіки, є процесуальним феноменом. Сама по собі ціннісно-особистісна орієнтація не з'являється, вона проходить процес становлення. У широкому розумінні становлення ми розуміємо як процес, головна риса якого полягає в тому, що “існування” явища вже почалося, але ще не набуло завершеної форми.

Розглянутий процес становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця має спільні із цілісним педагогічним процесом ВНЗ характеристики. На думку П. Підкасистого, І. Харламова, цілісний педагогічний процес відбувається у визначеному просторі, навчально-творчому середовищі; обмежений тимчасовим періодом навчання у ВНЗ, відбувається за певних умов. Як і цілісний, досліджуваний процес становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця характеризується двобічністю: з одного боку, викладач, з іншого – студент. За їхньої взаємодії, взаємозв'язку, взаєминах здійснюється навчальний процес і процес професійно-особистісного зростання.

Разом із цим процес становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця має низку особливостей, що робить його інваріантним.

У рамках нашого дослідження становлення ціннісно-особистісної орієнтації постає як процес, у результаті якого в майбутнього фахівця формується не тільки духовне, інтелектуальне, предметно спрямоване, але в цілому професійно-особистісне вдосконалення. Разом із цим слід зазначити, що досліджуваний процес потребує від майбутнього фахівця серйозної роботи над собою; пізнання самого себе й розвитку здібностей у майбутнього фахівця до самореалізації. Сукупність названих характеристик реалізується в тісній єдності, що забезпечує еволюційний характер процесу становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця як цілісної системи.

Отже, процес становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця відповідає гуманістичним тенденціям сучасної освіти і є інтегративним феноменом професійної характеристики майбутнього фахівця, якого потребує сьогодення.

Одним із завдань нашого дослідження стало виявлення й теоретичне обґрунтування педагогічних умов розглядуваного нами процесу. Під умовами розуміється те, що зумовлює щось інше; у науці умови виступають як одна з категорій обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків і відносин. У зв'язку із цим умови дуже тісно пов'язані з факторами, мова про які піде нижче, і за певних обставин вони можуть або мінятися ролями, або навіть збігатися за змістом, але в будь-якому разі їх розрізняють за функціями, які вони виконують. Умови, на відміну від факторів, являють собою той багатомірний простір, у якому фактори “живуть”.

Основними педагогічними умовами ефективного становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця ми вважаємо: актуалізацію психолого-педагогічних знань, насичення професійної освіти гуманістичним змістом, розвиток у майбутнього фахівця ціннісного ставлення до творчої взаємодії. Зазначені умови розглядаються як процеси, які пов'язують між собою “внутрішні характеристики” суб'єктів.

Першорядною умовою становлення ціннісно-особистісної орієнтації, на наш погляд, виступає актуалізація психолого-педагогічних знань майбутнього фахівця.

Аналіз літератури із цих проблем дав нам змогу зробити висновок про те, що в актуалізації психолого-педагогічних знань ціннісно-особистісна орієнтація є домінуючим феноменом, який дозволяє реалізувати для студента особистісно орієнтований навчально-виховний процес. В осмисленні ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця ми спиралися на педагогічні підходи до осмислення особистісної орієнтації (М. Алексєєва, Д. Белухін) як орієнтації на особистість студента. У зв'язку із цим дослідники підкреслюють необхідність педагогічної підтримки в становленні людини, у знаходженні нею себе й неповторної індивідуальності. З погляду Д. Белухіна, ціннісний підхід до особистості, яка формується, виявляється через “повагу самобутності, розуміння того, що студент є суб'єктом власного життя, має свою життєву історію, власне “Я”, свій внутрішній світ...” [1, с. 15].

В обґрунтуванні нами ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця велике значення має мета особистісної орієнтації на розвиток духовних і інтелектуальних якостей студента, урахування його здатностей, схильностей, інтересів, цінностей і суб'єктивного досвіду. Для нас важлива гуманітаризація навчально-виховного процесу, орієнтованого на розвиток особистості студента культурними засобами, підтримкою його у світі знань, надання допомоги в оволодінні творчими способами вирішення наукових і життєвих проблем, у побудові власного світу цінностей і особистісних змістів. Таким чином, актуалізація психолого-педагогічних знань дає змогу підготувати майбутнього фахівця із ціннісно-особистісної орієнтацією, який, насамперед, повинен приймати особистість, що формується, безумовно, давати можливість кожному студенту по-своєму сприймати навколишній світ, використовувати суб'єктивний досвід в оцінюванні навколишньої дійсності, створювати умови засвоєння студентом знань з предмета на рівні змісту. Він покликаний уводити їх у світ цінностей і надавати їм допомогу у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій; сприяти формуванню й розвитку в них творчих способів роботи, необхідних для самореалізації особистості.

Базовим підґрунтям для підготовки майбутнього фахівця з ціннісно-особистісною орієнтацією є індивідуально орієнтована освіта, аналіз якої дав змогу вибудувати досліджуваний процес. Високу роль особистісно орієнтованого підходу в освіті й у підготовці майбутнього фахівця загалом підкреслює Б. Бім-Бад, який зазначає, що “наразі на зміну застарілій навчально-дисциплінарній моделі освіти приходять індивідуально орієнтована модель, яка центрується навколо підходу до студентів як повноправних партнерів в умовах співробітництва й відкидає маніпулятивний підхід до них” [4. с. 8].

Для здійснення умови актуалізації психолого-педагогічних знань у процесі підготовки особистісно орієнтованого фахівця необхідно, щоб він осмислював освітній процес як процес гуманістично орієнтований, здійснюваний у контексті реального людського спілкування, у ситуації вибору. Відзначимо деякі його особливості.

На підставі аналізу особистісно орієнтованого процесу О. Бондаревською ми виділили специфіку досліджуваного процесу, у якому переважає осмислення над поясненням, діалог над монологом; у якому виявляється спілкування, взаєморозуміння, творча взаємодія, а процес навчання з позиції особистісної орієнтації повинен бути заснований на особистісних ставленнях, включаючи ціннісне засвоєння знань [5, с. 18], у результаті чого відбувається не тільки входження в культуру студента, а й професійно-особистісне зростання самого педагога.

Становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця за допомогою актуалізації психолого-педагогічних знань дає змогу реалізувати гуманістично орієнтовану підготовку фахівця, яка відрізняється педагогічним гуманізмом: як прийняттям себе й інших, довірою та повагою до студентів, впевненістю в їхніх здібностях і можливостях; емпатією як прагненням і здатністю співчувати, розуміти студента, проникати у його внутрішній світ; діалогічністю як способом спілкування й одержання особистісно значущого знання.

До більш глибокого осмислення актуалізації психолого-педагогічного знання як умови становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця нас підводить розуміння “професійної позиції” фахівця. Виходячи з того, що позиція є найбільш цілісною, інтегративною характеристикою всього способу життя людини, ми здійснили спробу визначити своє бачення проблеми становлення ціннісно-особистісної орієнтації в професійній підготовці студентів.

Аналізуючи педагогічну умову актуалізації психолого-педагогічних знань у підготовці особистісно орієнтованого фахівця, ми скористалися положенням М. Берулави про те, що “гуманістичний підхід у навчанні, який ставить на чолі кута розвиток особистості, не є якимось універсальним методом або технологією навчання, але це – ціннісна орієнтація, яка пов’язана з перебудовою особистісних установок фахівця” [2, с. 22]. Гуманістичне ставлення до іншої людини – це не тільки показник моральної вихованості того, хто таке ставлення виявляє, а й “найважливіший резерв для подальшого духовного збагачення та вдосконалювання особистості – носія такого ставлення, оскільки при гуманному, поважному ставленні до нього інша людина показує все краще, що накопичила її душа, що дав їй набутий життєвий досвід” [3, с. 12]. Ми виходимо також з тієї ідеї, що особистісна орієнтація передбачає вміння викладача бачити в кожному студенті унікальну особистість. Одночасно він виховує самоповагу студента до себе як до особистості й формує вміння бачити особистості в інших.

Ми виходимо з того, що особистісно орієнтована освіта є взаємодією особистостей, вона звернена до людини й наповнена людськими змістами. На думку В. Серікова, “особистісно орієнтована освіта – це не формування особистості із заданими властивостями, а створення умов для повноцінного прояву та відповідно розвитку особистісних функцій суб’єктів освітнього процесу” [7, с. 42]. Як такі функції дослідник виділяє мотивувальну (прийняття й обґрунтування діяльності), опосередковану (стосовно зовні-

шніх впливів і внутрішніх імпульсів поведінки), колізійну (бачення прихованих суперечностей дійсності), критичну (щодо запропонованих ззовні цінностей і норм), рефлексивну, смислотворчу, орієнтовну (побудова особистісної картини світу, індивідуального світогляду), функцію забезпечення автономності й стійкості внутрішнього світу. Зміст особистісно орієнтованої освіти, на думку вченого, повинен бути гуманістично спрямованим, щоб забезпечити цілісне орієнтування у світі з позицій інтересів людини – головного продукту генезису природи, суспільства й саморозвитку духу.

Висновки. Аналіз ознак, якостей особистісно орієнтованої освіти дав нам змогу виділити педагогічні умови становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця. По-перше, це гуманістична спрямованість особистісно орієнтованої освіти, яка реально визнає унікальність, неповторність, цілісність особистості кожного студента. По-друге, ідея суб'єктності, яка виявляється в активному, свідомому, самостійному творчому ставленні до себе, до світу, до діяльності. По-третє, наявність неповторного суб'єктного досвіду, який виражається в емоційно-особистісному ставленні до об'єкта пізнання, у способах оволодіння знаннями.

Ці ідеї лежать в основі сучасних концепцій, які дають змогу актуалізувати психолого-педагогічні знання майбутніх фахівців у процесі становлення ціннісно-особистісної орієнтації та спрямувати наукові пошуки на розробку й упровадження особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання в професійну підготовку фахівців.

Література

1. Белухин Д.А. Личностно ориентированная педагогика как интеграция наук человекознания и сущность педагогического образования / Д.А. Белухин. – М. : Ин-т практической психологии, 1995. – 68 с.
2. Берулава М.Н. Общедидактические подходы к гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 21–25.
3. Берулава М.Н. Состояние и перспективы гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 9–11.
4. Бим-Бад Б.М. Образование в контексте социализации / Б.М. Бим-Бад, А.В. Петровский // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 3–9.
5. Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 1 – С. 17–24.
6. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М.Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1994. – № 3. – С. 43–54.
7. Сериков В.В. Личностно ориентированное образование / В.В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16–21.

ЧЕРНОВА К.М.

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ВНЗ

Сучасне українське суспільство характеризується динамічними змінами в економіці, політиці, культурі, у відносинах між суспільством та особистістю. Під впливом цих змін вища професійна освіта як соціальний